

UDK:347.627.2: 368:122: 368.891: 657.471.11: 347.52:347.615+65.012.16+(497.11)

Prof. dr Slobodan O. Jovanović¹

OSIGURANJE OD POSLEDICA RAZVODA BRAKA

PREGLEDNI RAD

Apstrakt

Brak je zakonom uređena zajednica života žene i muškarca. U toj zajednici ostvaruju se ličnopravna (promena imena supružnika, državljanstvo, vođenje zajedničkog života, obaveza uzajamnog pomaganja i poštovanja, vođenja domaćinstva i određivanje mesta stanovanja) i imovinskopravna dejstva (izdržavanje, sticanje imovine tokom braka, upravljanje i raspolaganje zajedničkom imovinom, odgovornost za obaveze itd.).

U ovom članku autor analizira osiguranje od imovinskopravnih posledica razvoda braka jer se u njemu stiču nova imovinska prava koja postaju deo zajedničke imovine ili posebne imovine supružnika stečene tokom trajanja braka besteretnim sticanjem i na druge načine. U radu se razmatra uticaj razvoda braka na postojeće polise osiguranja i obavezu osiguranja, te na njegove karakteristike analizom prava odabranih saveznih američkih država i nemačkog prava i uslovā osiguranja. Autor zaključuje da su učestalost razvoda brakova i slaba kultura zaključivanja bračnih ugovora velika šansa društava za osiguranje u Srbiji da osmisle uslove osiguranja posledica razvoda braka i ponude ih potencijalnim osiguranicima.

Ključne reči: *brak, razvod, osiguranje, odgovornost, pravna zaštita, izdržavanje, informisanje, savetovanje*

I Uvod

Prema čl. 3, st. 1 Porodičnog zakona Republike Srbije, „brak je zakonom uređena zajednica života žene i muškarca“. U toj zajednici ostvaruju se ličnopravna (promena imena supružnika, državljanstvo, vođenje zajedničkog života, obaveza

¹ Predsednik Udruženja za pravo osiguranja Srbije

I-mejl: nsbob@sezampro.rs

Rad je primljen: 19. 6. 2017.

Rad je prihvaćen: 20. 6. 2017.

uzajamnog pomaganja i poštovanja, vođenja domaćinstva i određivanje mesta stanovanja) i imovinskopravna dejstva (izdržavanje, sticanja imovine tokom braka, upravljanje i raspolaganje zajedničkom imovinom, odgovornost za obaveze itd.). Ipak, njegova najizraženija funkcija tiče se reprodukcije, brige o deci, njihovom obrazovanju, socijalizaciji i poreklu.² Brak nastaje iz duhovne konvergencije, intelektualne i telesne privlačnosti lica različitih polova koja su izgradila uzajamni odnos zasnovan na privrženosti i ljubavi. Motiv za zaključenje braka takođe se može ispoljiti i traženjem bračnog druga koji raspolaže velikom imovinom. U nekim slučajevima ekonomski razlozi su primarni, a ponekad to mogu da budu i sasvim drugi motivi, kao što su poreske povlastice, sticanje državljanstva ili prava na boravak u nekoj zemlji.

U ovom radu autor analizira osiguranje imovinskopravnih posledica razvoda braka jer se u njemu stiču nova imovinska prava koja postaju deo zajedničke imovine ili posebne imovine supružnika stečene tokom trajanja braka besteretnim sticanjem (nasledstvom, poklonom, nalaženjem izgubljene stvari, okupacijom) i na druge načine. To je važno naglasiti zato što se tokom trajanja skladnih odnosa i razumevanja supružnika ne otvaraju pitanja vlasništva nad pojedinim pravima, jer celokupna imovina služi funkcionisanju cele bračne zajednice.

Na uspešnost i dugo trajanje braka nije moguće uticati pravnim normama, jer se on zaključuje iz gorenavedenih razloga. Moguće je da će brak između intelektualno zrelih lica biti trajan, ali i da će u određenim godinama života doći do neslaganja i nepomirljivih razlika supružnika, zbog kojih će nastupiti razvod braka. Takođe, brzopleto zaključen brak između dvoje mladih ljudi može da traje kraće zbog neresenih egzistencijalnih pitanja (zaposlenje, stan) ili drugih razloga (pritisak roditelja, nezrelost partnera ili prerano roditeljstvo).

Treba imati u vidu da je, prema podacima Republičkog zavoda za statistiku,³ u 2014. godini broj zaključenih brakova iznosio 36.429, a 2015. godine 36.949. Na 1.000 stanovnika Republike Srbije to je u 2014. godini iznosilo 5,1 brak, a u 2015. godini 5,2, što predstavlja neznatno povećanje broja zaključenih brakova.

U obe posmatrane godine najbrojnije su mladoženje koje su brakove zaključivale između 25. i 34. godine života (prosečno životno doba mladoženje bilo je 30,9 godina u 2014. godini), dok su godine života nevesta prilikom zaključenja prvog braka bile u rasponu od 20 do 29 (prosečno životno doba neveste u 2014. godini bilo je 27,9 godina).

U 2014. godini razvedeno je 7.614 brakova, a u 2015. 9.381. Na 1.000 zaključenih brakova u Srbiji 2014. godine 209 ih je razvedeno, a u 2015. godini 253,9. Ako se ima u vidu da je u 2005. godini bilo 197,21, a u 2006. godini 206,36 razvedenih brakova,⁴ možemo zaključiti da su razvodi u Srbiji u blagom porastu. Prosečno životno

² <https://www.britannica.com/topic/marriage>, 12. 6. 2017.

³ *Statistički godišnjak Republike Srbije 2016*, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2016, str. 47 i 48.

⁴ Slobodan I. Panov, *Porodično pravo*, Beograd, 2016, str. 54.

doba muža prilikom razvoda braka u 2014. godini bilo je 43,1 godinu, a supruge 39,3 godine. Prosečno trajanje razvedenog braka 2014. bilo je 13,6 godina. Prema nekim analizama, Srbija se nalazi na četvrtom mestu u Evropi po broju razvedenih brakova, posle Litvanije, Češke i Danske, dok je u regionu na prvom mestu.⁵

II Uticaj razvoda braka na postojeće polise osiguranja i obavezu osiguranja

Iz pravnog ugla gledano, onog trenutka kada dođe do poremećaja međusobne komunikacije koja se ogleda u netrpeljivosti ili nepoverenju, javlja se želja da se takav, ozbiljno i trajno poremećen odnos prekine i da svaki supružnik nastavi da vodi život odvojeno od drugog. Ukoliko supružnici imaju dovoljno tolerantnosti i pragmatičnosti, oni će uspeti da se dogovore o daljoj sudbini zajedničke imovine, a u suprotnom, o tome će morati da odlučuje sud. Iako pravno jednostavni, sporovi o deobi zajedničke imovine supružnika u praksi su činjenično komplikovani i stoga dugotrajni, što za posledicu ima gubitak vremena i novca, nemogućnost raspolaganja predmetom zajedničke imovine, isključenje iz pravnog prometa na izvesno vreme itd.⁶ Poseban vid tereta predstavlja obaveza davanja izdržavanja za decu i supružnika koji nema nužnih sredstava za život zbog toga što je nezaposlen ili nesposoban za rad. Takođe ističemo i mogućnost da se jedan supružnik osveti drugom preprodajom dela imovine i ostavljanjem supružnika bez mogućnosti da unovči stvari stečene tokom braka, a tu je i nemogućnost razrešenja tereta finansijskih obaveza. Sve navedeno može jednog od supružnika da dovede u tešku materijalnu situaciju bez njegove krivice, te je i u ovoj oblasti društvenih odnosa bilo neophodno smisliti način finansijske zaštite.

Prvu uslugu osiguranja od posledica razvoda braka ustanovio je 2005. godine Džon Logan, osnivač i direktor američkog društva za osiguranje „SafeGuard Guaranty Corporation“, i to baš kao rezultat svog ličnog iskustva, tačnije finansijskih problema koje je imao posle razvoda braka 2002. godine.⁷ Ta vrsta osiguranja od 2011. godine postala je dostupna u Francuskoj,⁸ Velikoj Britaniji i drugim državama suočenim s visokom stopom razvoda brakova i velikim troškovima koji pogađaju

⁵ Vesna Miličević, „Razvod braka i njegove pravne posledice“, Institut za pravo i finansije, Beograd, <http://ipf.rs/razvod-braka-i-njegove-pravne-posledice/>, 12. 6. 2017.

⁶ Slobodan I. Panov, *Ibidem*, str. 126.

⁷ https://en.m.wikipedia.org/wiki/Divorce_insurance, 12. 6. 20167.

⁸ Osiguravač „Solly Azar“ je 2010. godine prvi uveo osiguranje izdržavanja u korist majki kojima je povereno sprovođenje roditeljskog prava nad decom, dok je brokerska kuća „Mazal Assur“ 2012. godine ponudila osiguranje od finansijskih rizika u slučaju razvoda braka. – Marie Pellefigue, „Assurance mariage et assurance divorce: à examiner avant de dire oui“, *Capital*, 10/02/2012, <http://www.capital.fr/votre-argent/assurance-mariage-et-assurance-divorce-a-examiner-avant-de-dire-oui-697041>, 14.6.2017.

bivše „zauvek srećne mladence“⁹ u nekim slučajevima pod karakterističnim nazivima usluga kao što su: osiguranje novog početka (*Assurance Nouveau départ*), osiguranje bračne pravne zaštite (*Ehe-Rechtsschutz*), osiguranje od raskidanja venčanih zaveta (*WedLock Divorce Insurance*) itd.

U nastavku izlaganja osvrnućemo se na neke aspekte ovog osiguranja prema odabranim pravima saveznih američkih država, nemačkog prava i uslovā osiguranja.

Kada se, pored gorenavedenog, uzme u obzir to da u razvijenim državama supružnici često imaju zajedničke polise zdravstvenog i životnog osiguranja, kao i kasko osiguranja motornih vozila, te da propuštanje da se posle razvoda braka izvrše adekvatne izmene tih polisa osiguranja brisanjem bivšeg supružnika kao osiguranika ili zaključivanjem svog osiguranja može da dovede do nadosiguranja, podosiguranja, sopstvene neosiguranosti ili prevare u osiguranju zbog neprijavlivanja promene ličnog statusa,¹⁰ stvari izgledaju još ozbiljnije od pukog površnog sagledavanja posledica razvoda braka. Osim toga, za razvedenog supružnika zaključenje sopstvene polise osiguranja može da bude znatno skuplje nego što je bilo po zajedničkoj polisi osiguranja,¹¹ ali to je neminovna posledica odvojenog života posle razvoda braka.

U slučaju razvoda braka karakteristična neprijatna situacija u uzajamnom osiguranju života supružnika jeste potreba brisanja jednog od supružnika kao osiguranika ili korisnika osigurane nadoknade. U tom slučaju supružnik koji je ugovorio osiguranje može da isključi drugog supružnika iz pokrća ili da odredi drugog korisnika osiguranja te da bivšeg supružnika tako ostavi bez osiguravajućeg pokrća. S druge strane, u nekim saveznim državama SAD sud može bivšem supružniku da naloži da održi polisu životnog osiguranja u korist razvedenog supružnika radi pokrća alimentacije.¹² U tom slučaju polisa životnog osiguranja služi kao sredstvo obezbeđenja plaćanja alimentacije za slučaj smrti dužnika tokom perioda u kojem postoji obaveza plaćanja izdržavanja. Naredba suda da se polisa životnog osiguranja održava na snazi zasniva sa na sledećim elementima: godinama života i mogućnosti osiguranja dužnika obaveze, zatim na ceni osiguranja, iznosu na koji glasi presuda, postojanju polisa zaključenih tokom braka, trajanju obaveze plaćanja alimentacije, kamatama u trenutku donošenja presude i drugim obavezama dužnika alimentacije.¹³

⁹ „U trendu je osiguranje od rastave braka,“ *Svijet osiguranja*, 29. 4. 2011, <http://www.svijetosiguranja.eu/hr/novosti/u-trendu-je-osiguranje-od-rastave-braka,11985.html>, 12. 6. 2017.

¹⁰ Geoff Williams, „How to untangle your insurance plans in divorce“, *Reuters*, September 11, 2012, <http://www.reuters.com/article/us-divorce-insurance-idUSBRE88A0UY20120911>, 14.6.2017.

¹¹ *Ibidem*.

¹² 2015 North Carolina General Statutes, Chapter 50 – Divorce and Alimony. Article 1 – Divorce, Alimony and Child Support, Generally (skr. NC Gen Stat § 50-16.3A (2015)).

¹³ 2016 Massachusetts General Laws, Part II Real and personal property and domestic relations, Title III Domestic relations, Chapter 208 DIVORCE, Section 55 Reasonable security for alimony in event of payor's death; orders to maintain life insurance; modification of orders (skr. MA Gen L ch 208 § 55 (2016)); 2016 California Code, Family Code – FAM, Division 9 – Support, Part 3 – Spousal support, Chapter 5 – Provision for Support After Death of Supporting Party, Section 4360 (skr. CA Fam Code § 4360 (2016)).

Kada se radi o zdravstvenom osiguranju jednog supružnika koje obuhvata i drugog supružnika, u slučaju razvoda braka sud što odlučuje o alimentaciji u američkoj saveznoj državi Masačusets obavezno proverava da li dužnik ima polisu osiguranja ili drugu vrstu pokrića preko poslodavca. Sud će naložiti supružniku dužniku alimentacije jednu od sledećih obaveza: da proširi osiguravajuće pokriće u korist razvedenog supružnika ili da zaključi osiguranje u korist razvedenog supružnika.¹⁴ U istom smislu važi pravilo da sudovi prilikom donošenja ili izmene odluke o izdržavanju obavezuju jednog ili oba roditelja da održavaju osiguranje na snazi ili da zaključe (ново) zdravstveno osiguranje u korist maloletne dece.¹⁵

III Karakteristike

Osiguranje od posledica razvoda braka predstavlja oblik osiguranja od odgovornosti čija nadoknada u slučaju pravosnažno okončanog razvoda može da posluži za različite namene: pokriva troškova brakorazvodne parnice ili preseljenja i opremanja novog stana ili kuće. Prema pravilima osiguranja *Wedlock Divorce Insurance*, premija i suma osiguranja određuju se prema vrednosti boda. To znači da se dobijaju množenjem broja bodova s vrednošću boda, pri čemu posle isteka pričeknog perioda osiguravač svake godine dodaje izvesna sredstva i ugovorena suma osiguranja uvećava se za dodatni manji iznos.

Kao i kod drugih vrsta osiguranja, i u osiguranju od posledica razvoda braka postoji moralni hazard koji osiguravača može dovesti u situaciju da plaća nadoknadu za lažirane razvode braka.

Kao što se u stranoj štampi ističe, osiguranje od posledica razvoda braka od samog početka može da ukaže da je kod supružnika razvod jedna od opcija.¹⁶ Zato se uslovima osiguranja, da bi se predupredio namerni razvod braka samo zbog privlačne nadoknade, predviđa pričekni period koji može iznositi tri¹⁷ do četiri godine od dana zaključenja polise osiguranja kako bi mogao da se postavi odštetni zahtev. U pričeknom periodu ne postoji obaveza osiguravača ako se polisa osiguranja produžava kod istog osiguravača.

U slučaju postavljanja odštetnog zahteva, osigurana nadoknada sastoji se u isplati sume koja je ugovorena, što znači da se ne primenjuju pravila o srazmernom smanjenju osigurane nadoknade zbog podosiguranja.

¹⁴ 2016 Massachusetts General Laws, Part II Real and personal property and domestic relations, Title III Domestic relations, Chapter 208 DIVORCE, Section 34 Alimony or assignment of estate; determination of amount; health insurance (skr. MA Gen L ch 208 § 34 (2016)).

¹⁵ 2016 Revised Code of Washington, Title 26 – Domestic relations, 26.26 Uniform parentage act. 26.26.165 Health insurance coverage (skr. WA Rev Code § 26.26.165 (2016)); nemački Zakon o ugovoru o osiguranju iz 2007. godine (*Versicherungsvertragsgesetz*), čl. 107, st. 2.

¹⁶ Belinda Luscombe, "Divorce Insurance: Get Unhitched, Get a Payout", *Time*, September 19, 2010, <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,2015772,00.html>, 12. 6. 2017.

¹⁷ ARAG *Allgemeine Bedingungen für die Rechtsschutzversicherung* (ARB 2016), Stand 01.2016, § 4(1).

S druge strane, ističu se dva razloga iz kojih se čini da je redovno izdvajanje određenog mesečnog iznosa na štednju na koji se zarađuje kamata u banci mnogo isplativije od ove vrste osiguranja. Prvi razlog je u tome što novac koji se nalazi na štednom računu uvećan za kamatu ne može da propadne ili nestane, dok kod osiguranja osiguranik plaća premiju koja ostaje osiguravaču i ako ne dođe do razvoda braka. Drugi razlog odnosi se na činjenicu da se neki razvodi braka relativno lako i mirno rešavaju i ne moraju biti skupi. Krunski argument koji navodi na zaključak da ova vrsta osiguranja ima ključnu prednost u poređenju sa štednjom nalazi se u činjenici da bi i sredstva štednje jednog supružnika mogla da budu predmet podele na jednake delove, što, svakako, ne predstavlja adekvatno obezbeđenje supružnika koji je formirao štednju za slučaj razvoda braka,¹⁸ a i činjenica je da većina njih sredstva za štednju ne izdvaja redovno. Osim navedenog, kako je istaknuto u komentarima u prilog ovoj vrsti osiguranja, godišnja revalorizacija sume osiguranja određenim iznosom po svakom bodu može da predstavlja kompenzaciju za iznos kamate koja bi se ostvarila po štednom računu.¹⁹

Pored gorenavedenih, jedan od načina na koji bi se moglo upravljati rizicima karakterističnim u slučaju razvoda braka jeste institut bračnog ugovora (*pacta nuptialia*). Posle Srpskog građanskog zakonika iz 1844. godine, u našem pravu zaključenje bračnog ugovora uvedeno je kao mogućnost Porodičnim zakonom 2005. godine, koji je u čl. 188 propisao da supružnici, tačnije budući supružnici (i bračni i vanbračni) svoje imovinske odnose na postojećoj ili budućoj imovini mogu urediti ugovorom, kao i da se bračni ugovor koji se odnosi na nepokretnosti upisuje u javni registar prava na nepokretnostima. Međutim, zaključenje bračnog ugovora ne praktikuje se u većoj meri u Francuskoj, Holandiji, Nemačkoj i u Srbiji.²⁰ Osnovni smisao tog ugovora između supružnika u tome je što se njime otklanja zakonska pretpostavka o jednakim udelima u zajedničkoj imovini stečenoj tokom trajanja bračne zajednice, kao i primena pravila o tome šta ulazi u sastav zajedničke imovine supružnika. Njime se opredeljuju imovinska i druga prava što u slučaju razvoda braka pripadaju svakom od supružnika. Time se supružnici za slučaj spora obezbeđuju materijalno, radi psihološkog mira i socijalnog zdravlja.²¹

Prema uslovima osiguranja nemačkog društva ARAG SE, koje ovu vrstu osiguranja sprovodi kao osiguranje bračne pravne zaštite,²² smatra se da je osigurani događaj nastao u sledećim slučajevima: (a) odgovornosti za štetu; (b) savetovanju

¹⁸ U našoj pravnoj teoriji ističe se da štednja i kamata na ušteđeni novac ulaze u sastav zajedničke imovine (Slobodan I. Panov, *Ibidem*, str. 337), pa samim tim svaki supružnik, ako nije zaključen bračni ugovor kojim bi ovo pitanje bilo drugačije regulisano, ima pravo na polovinu tih sredstava.

¹⁹ Jennifer Schultz Saranow, "Divorce Insurance (Yes, Divorce Insurance)", *The New York Times*, August 6, 2010, https://bucks.blogs.nytimes.com/2010/08/06/divorce-insurance-yes-divorce-insurance/?_r=0, 12. 6. 2017.

²⁰ Slobodan I. Panov, *Ibidem*, str. 360.

²¹ Slobodan I. Panov, *Ibidem*, str. 363.

²² Više o osiguranju od troškova pravne zaštite videti kod: Slobodan Jovanović, „Osiguranje troškova pravne zaštite“, *Evropski put prava osiguranja Srbije posebno ugovora o osiguranju* (urednici Jovan Slavnić, Predrag Šulejić i Jasna Pak), Beograd, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, 2008, str. 212–227.

o pravnoj zaštiti u porodičnom pravu, odnosima između supružnika i naslednom pravu, kao i za slučaj sudskog razvoda kada dođe do promene pravnog položaja ugovarača osiguranja ili njegovog saosiguranika. Osiguranjem se pokrivaju interesi oba bračna ili vanbračna partnera u slučaju razvoda ili poništenja braka u sudskom postupku, i to na sumu osiguranja od 30.000 evra po jednom osiguranom događaju.²³ Osim toga, ako supružnici prihvate mirno rešenje svog spora posredovanjem, ovaj osiguravač nadoknađuje do 3.000 evra troškova po jednom posredovanju u Nemačkoj, a najviše 6.000 evra troškova za sva posredovanja u kalendarskoj godini. Karakteristika tog tipa pokriva u tome je da se njime pokrivaju troškovi i nagrade advokata, veštaka, suda, i kako sopstvenih troškova tako i troškova druge strane u slučaju gubitka spora.²⁴ Ako se u posredovanju pojavljuju i neosigurana lica, osiguravač isplaćuje svoju obavezu srazmerno ukupnom broju lica. Ta vrsta osiguranja može da se zaključi kao samostalna osiguravajuća polisa ili kao proširenje pokriva u polisi osiguranja od odgovornosti i ne pokriva praznine (razlike) u pokriću po drugim polisama osiguranja, već samo one gubitke ili štete koji su direktna posledica razvoda braka.

Ukoliko se posebno ugovori, osiguravajuće pokriva ostaje na snazi i bez obaveze plaćanja premije osiguranja za slučaj gubitka posla i nezaposlenosti pod uslovom da je osiguranik registrovan kao nezaposlen na tržištu rada ili je izgubio radnu sposobnost, sve u skladu s odredbama nemačkog Zakona o socijalnom osiguranju (čl. 137 i 43). U tom slučaju, osiguranik mora da bude u radnom odnosu na određeno vreme najmanje dve godine zaredom i da bude primalac naknade za nezaposlene zbog slabo plaćenog radnog odnosa.²⁵ Obaveza osiguravača u tom slučaju traje maksimalno pet godina, s tim da posle smrti osiguranika postoji mogućnost da se izuzeće od plaćanja premije nastavi i sa licem koje sa ovim društvom nastavi ili zaključi ugovor o osiguranju.

Do oslobođenja od plaćanja premije ne dolazi ako neko drugo lice ima obavezu da plati premiju. Oslobođenje od plaćanja premije ne važi u (uslovima osiguranja) alternativno propisanim slučajevima: (1) kada osiguranik ima zakonsku obavezu davanja izdržavanja, (2) ako je do gubitka posla ili gubitka radne sposobnosti došlo pre zaključenja ugovora o osiguranju, (3) ako je nezaposlenost ili gubitak radne sposobnosti nastupio u roku od šest meseci posle zaključenja osiguranja, osim ako je nezaposlenost ili gubitak radne sposobnosti nastupio kao posledica nezgode u tom roku, (4) ako nezaposlenost ili gubitak radne sposobnosti bude prouzrokovan vojnim sukobima, nemirima, štrajkovima ili nuklearnim dejstvom, izuzev u slučaju

²³ ARAG *Allgemeine Bedingungen für die Rechtsschutzversicherung (ARB 2016)*, Stand 01.2016, § 2, (I).

²⁴ S. Jovanović, str. 213.

²⁵ Prema čl. 8 Četvrte knjige (nemačkog) Zakona o socijalnom osiguranju iz 2009. godine (*Das Vierte Buch Sozialgesetzbuch*), „Slabo plaćeni radni odnos postoji: (1) kada naknada za rad ne premašuje 450 evra mesečno, i (2) radni odnos tokom kalendarske godine traje maksimalno dva meseca ili 50 radnih dana u zavisnosti od prirode posla ili vremenskog ograničenja predviđenog ugovorom o radu, osim ako se ne radi o radu u vidu zanimanja i mesečna naknada premašuje 450 evra.“

medicinskog tretmana ili (5) ako nezaposlenost, profesionalna ili opšta radna nesposobnost bude namerno prouzrokovana radnjom ili prekršajem osiguranika.

Osiguravač svoju obavezu prema ugovaraču osiguranja i / ili osiguranicima ispunjava za sve njihove obaveze nastale na teritoriji Nemačke i ostalih evropskih država, kao i za slučaj odluka sudova u Nemačkoj ili bilo kojoj evropskoj državi. Jedino isključenje obaveze osiguravača od prethodno navedenog odnosi se na pravne interese u vezi sa sticanjem ili otuđenjem imovinskih prava ili podeljenog vremenskog korišćenja zemlje (*timeshare*), zgrada ili delova zgrada.

Takođe je predviđeno automatsko produženje polise osiguranja za još godinu dana pod uslovom da ugovarač osiguranja ne otkáže osiguravajuću polisu najmanje tri meseca pre isteka polise.

Interesantno je da je stupanje na snagu osiguravajućeg pokrića kao obaveze osiguravača uslovljeno plaćanjem prve premije, to jest ako premija bude plaćena sa zakašnjenjem, osiguranje stupa na snagu s danom uplate premije. Ako osiguranik kasni s plaćanjem dugovanih iznosa nakon isteka roka za plaćanje premije osiguranja, osiguravač može otkazati ugovor ne pridržavajući se otkaznog roka. Međutim, rok za plaćanje osiguravač može povezati sa otkazom, tako da istekom roka za plaćanje otkaz postaje punovažan, pod uslovom da osiguranik u tom trenutku kasni s plaćanjem. Ni ovo pravo osiguravač ne može da koristi ako osiguranika prethodno nije izričito upozorio na ovu posledicu. Ipak, treba reći da se od gorenavedenih pravila ne može odstupiti na štetu osiguranika.

Međutim, ako osiguranik dokaže da do kašnjenja u plaćanju premije nije došlo njegovom krivicom, osiguranje stupa na snagu na ugovoreni dan.²⁶ Dokazivanjem da do plaćanja nije došlo njegovom krivicom osiguranik otklanja mogućnost nastupanja docnje u plaćanju premije. Otkaz polise osiguranja bračne pravne zaštite neće proizvoditi pravna dejstva ako osiguranik plati dugovanu premiju u roku od mesec dana nakon izjavljenog otkaza, ali u tom slučaju osiguravač nije dužan da nadoknadi štete koje nastanu od trenutka kada je osiguranik dospelo u docnju s plaćanjem premije osiguranja i datumom plaćanja dužne premije.²⁷

Opomena na plaćanje premije osiguranja proizvodi dejstvo samo ako sadrži podatke o sledećem: neizmirenoj premiji, kamati i troškovima, kao i upozorenje na pravne posledice neplaćanja premije u roku (suspenzija osiguravajućeg pokrića od dana padanja u docnju). Osiguravač je oslobođen plaćanja naknade samo ako je posebnim pismenim obaveštenjem ili putem upadljivog upozorenja u polisi osiguranja upozorio osiguranika na pravne posledice neplaćanja premije.²⁸

²⁶ ARAG *Allgemeine Bedingungen für die Rechtsschutzversicherung (ARB 2016)*, Stand 01.2016, § 9, B(2).

²⁷ ARAG *Allgemeine Bedingungen für die Rechtsschutzversicherung (ARB 2016)*, Stand 01.2016, § 9, C(5), nemački Zakon o ugovoru o osiguranju iz 2007. godine (*Versicherungsvertragsgesetz*), čl. 38, st. 3.

²⁸ Slobodan Jovanović, „Pravne posledice neplaćanja premije neživotnog osiguranja u odabranim pravnim sistemima EU i srpskom pravu“, *Evropsko zakonodavstvo*, br. 47-48, januar–jun 2014, str. 234.

Kako bi osiguravač očuvao adekvatan nivo premije osiguranja koju osiguranik treba da plati osiguravaču, uslovima osiguranja predviđena je korekcija premije svake kalendarske godine na dan 1. jul. Korekcija premije osiguranja vrši se tako što nezavisni aktuar, uzimajući u posmatranje sva društava za osiguranje koja prodaju osiguranje pravne zaštite na tržištu, koristeći statističke podatke u vezi sa učestalošću odštetnih zahteva i prosečnom visinom pojedinačnog odštetnog zahteva, odlučuje o potrebi povećanja i smanjenja premije osiguranja.²⁹ Aktuarski se određuje promena vrednosti po vrstama osiguranja odgovornosti: pravna zaštita u saobraćaju, pravna zaštita pravnih lica i preduzetnika, te udruženja, domaćinstava, poljoprivrednih gazdinstava itd.

Savesno ponašanje osiguranika, uz pažnju dobrog domaćina, podrazumeva se, te osim obaveza prijavljivanja bitnih činjenica prilikom zaključenja ugovora o osiguranju, on mora savesno da se ponaša i posle nastupanja osiguranog događaja. Osiguranik je dužan da posle nastupanja osiguranog slučaja otkloni i umanjí štetu u skladu sa svojim mogućnostima, a u slučaju osiguranja bračne pravne zaštite mora voditi računa da troškovi odbrane budu manji (advokatski troškovi, sudske takse, troškovi druge strane itd.) od zahteva postavljenih prema njemu. Osiguranje obuhvata sudske i vansudske troškove koji nastaju prilikom odbrane od zahteva koje je podnelo treće lice,³⁰ ukoliko su troškovi prikladni okolnostima slučaja, to jest u vezi sa odnosima supružnika. Osiguravač je dužan da naknadi troškove spora koji je vođen prema njegovom nalogu, uključujući i troškove odbrane u krivičnom postupku, čak i kada oni zajedno s troškovima koje je osiguravač imao prilikom isplate zahteva podnetih protiv osiguranika premašuju sumu osiguranja. To važi i za kamate koje osiguranik duguje trećem licu zbog odugovlačenja njegovog namirenja, koje je prouzrokovao osiguravač.³¹

Osiguranik je u obavezi da u najvećoj mogućoj meri sledi uputstva osiguravača ili svog advokata ukoliko je to za njega pogodno i ako je to moguće u datim okolnostima u kojima ne postoje razlozi za hitno postupanje. Osiguravač pruža preliminarne pravne savete tako što osiguraniku dostavlja telefonski broj advokata za savetovanje u pravnim pitanjima nemačkog prava, a kada se radi o primeni prava neke strane države, osiguravač ARAG SE obezbeđuje advokate koji pružaju savete o pravima država članica EU, uključujući pored toga i Srbiju, Tursku i SAD.

Potreba za uslugom savetovanja od strane osiguravača nastaje kada se javi potreba za konsultacijom radi analize ili izbegavanja budućeg sudskog spora. U tom slučaju osiguravač ARAG SE nadoknađuje trošak telefonskog savetovanja i

²⁹ ARAG *Allgemeine Bedingungen für die Rechtsschutzversicherung (ARB 2016)*, Stand 01.2016, § 10(2).

³⁰ Nemački Zakon o ugovoru o osiguranju iz 2007. godine (*Versicherungsvertragsgesetz*), čl. 101, st. 1.

³¹ Nemački Zakon o ugovoru o osiguranju iz 2007. godine (*Versicherungsvertragsgesetz*), čl. 101, st. 2.

informisanja od strane advokata do 250 evra, a maksimalno 500 evra tokom jedne kalendarske godine.

Pravo osiguranika na slobodan izbor advokata, u skladu sa čl. 3 i 4 Direktive Saveta 87/344/EEC od 22. juna 1987. o ujednačavanju zakona, podzakonskih akata i upravnih propisa u vezi sa osiguranjem troškova pravne zaštite,³² garantovano je čl. 17, st. 3 Opštih uslova osiguranja pravne zaštite društva za osiguranje ARAG SE, s tim što osiguravač može da imenuje advokata samo: (1) ako je to od njega tražio osiguranik, (2) ako osiguranik ne imenuje advokata a neophodna je hitna reakcija. Osiguravač imenuje advokata u ime osiguranika i za njegov račun i ne odgovara za rad advokata ni u jednom od prethodno navedenih slučajeva.

Osiguranik je obavezan da u roku od nedelju dana prijavi osiguravaču činjenice koje za posledicu mogu imati nastanak njegove odgovornosti prema trećem licu. Ako je treće lice podnelo zahtev protiv osiguranika, osiguranik je obavezan da o tome podnese prijavu u roku od nedelju dana nakon što je treće lice podnelo zahtev. Ako je zahtev protiv osiguranika podnet sudu, ako je tražena naknada parničnih troškova ili ako mu je saopšteno da je pokrenut sudski spor, osiguranik je dužan da to bez odlaganja prijavi osiguravaču. To važi i kada se protiv osiguranika vodi istražni postupak zbog štetnog događaja na kome se zasniva zahtev.

Kada osiguranik prijavi nastanak osiguranog događaja, osiguravač potvrđuje osiguraniku postojanje i visinu pokrića za dati događaj. Ali ako osiguranik odluči da preduzme određene radnje radi ostvarivanja svojih pravnih interesa pre nego što osiguravač potvrdi osiguravajuće pokriće, osiguravač pokriva samo troškove koje je osiguranik imao pre preduzimanja tih radnji. Ovde treba naglasiti da je sporazum prema kojem osiguravač nije obavezan da plati naknadu ništav ako je bez njegove saglasnosti osiguranik namirio treće lice ili priznao njegov odštetni zahtev, te da je to pravilo imperativne prirode u nemačkom ugovornom pravu osiguranja.³³

Od trenutka angažovanja advokata, osiguranik je dužan da advokatu dostavi potpune i istinite informacije, dokaze, neophodne podatke, isprave, kao i da osiguravača obaveštava o stanju u kojem se nalazi predmet. U slučaju da osiguranik grubom nepažnjom prekrši pomenute obaveze, osiguravač je ovlašćen da smanji svoju obavezu srazmerno težini učinjene povrede (povrede neuobičajeno visokog stepena). Osiguranik se ne može osloboditi odgovornosti za neprijavlivanje pomenutih informacija osiguravaču samo zato što je očekivao da će advokat to učiniti umesto njega. Ako osiguranik prekrši obavezu informisanja ili davanja informacija radi razjašnjenja osiguranog događaja, osiguravač ima pravo da delimično ili u potpunosti odbije

³² Council Directive 87/344/EEC of 22 June 1987 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to legal expenses insurance, *Official Journal of the European Communities*, L 185, 4. 7. 1987, 77–80.

³³ Nemački Zakon o ugovoru o osiguranju iz 2007. godine (*Versicherungsvertragsgesetz*), čl. 105 u vezi sa čl. 112.

svoju obavezu samo pod uslovom da je upozorio osiguranika posebnim pismenim obaveštenjem (preporučenim pismom ili elektronskom poštom). Međutim, osiguranje proizvodi dejstva i osiguravač ima obavezu da nadoknadi štetu osiguraniku ako osiguranik dokaže da navedene obaveze nije prekršio grubom nepažnjom.³⁴ Opšti uslovi osiguranja bračne pravne zaštite konkretizuju obavezu dokazivanja osiguranika tako što uslovljavaju obavezu osiguravača time da osiguranik treba da dokaže kako kršenje ugovorenih obaveza nije bilo uzrok nastanka osiguranog događaja.

Posebna je obaveza osiguranika da očuva prava koja ima prema svom dužniku kako bi osiguravač mogao da ostvari regres od njega. Na primer, ako druga strana u sporu ima obavezu da osiguraniku nadoknadi parnične troškove ili troškove drugog postupka, onda osiguravač ima pravo na naplatu tih troškova pod uslovom da ih je on snosio (privremeno pre okončanja postupka).³⁵ To znači da je osiguranik dužan da osiguravaču preda isprave radi naplate troškova, jer ako osiguranik namerno to ne učini, pa osiguravač ne uspe da naplati troškove od dužnika, osiguranik će biti dužan da osiguravaču nadoknadi ukupan iznos tih troškova. U slučaju grube nepažnje osiguravač ima pravo da umanjí svoju obavezu srazmerno krivici osiguranika, s tim da osiguranik može da dokaže kako do toga nije došlo njegovom grubom nepažnjom.

Opšti uslovi osiguranja bračne pravne zaštite u nekoliko odredaba određuju i nadležnost Suda za pokretanje tužbe protiv osiguravača i osiguranika u skladu s nemačkim pravom i pravom EU.

U osiguranju bračne pravne zaštite nemačkog društva za osiguranje ARAG SE, pored ugovarača osiguranja, ako su u osiguravajućoj polisi navedena i imena lica koja su prijavljena da žive u prebivalištu ugovarača osiguranja, osigurani su još i: (1) bračni ili vanbračni drug bez obzira na to da li traje ili je prestala zajednica života; (2) maloletna deca; (3) neudata ili neoženjena deca sve dok ne zasnuju radni odnos ili postanu preduzetnici; (4) lica koja žive zajedno sa osiguranikom u istom domaćinstvu (stanu ili kući), koji su srodnici osiguranika ili njegovog partnera, pod uslovom da su prijavljeni da žive na datoj adresi; (5) sva lica u svojstvu vozača s važećom vozačkom dozvolom za motorna vozila registrovana na neka od gorenavedenih lica na dan zaključenja ili tokom trajanja ugovora o osiguranju. Osiguravajuće pokriva obuhvata sve pravne interese osiguranika u svojstvu vlasnika, držaoca, zakupodavca, zakupca, kupca i vozača motornih vozila na kopnu, po vodi ili u vazduhu, uključujući i prikolice kao i sva električna vozila (bicikli, Segways, električni skejtbordi i sl.).

Iz pokriva su isključeni rizici koji se odnose na komercijalne aktivnosti, aktivnosti slobodnih profesija i druge nezavisne aktivnosti.

³⁴ ARAG *Allgemeine Bedingungen für die Rechtsschutzversicherung (ARB 2016)*, Stand 01.2016, § 17(5); nemački Zakon o ugovoru o osiguranju iz 2007. godine (*Versicherungsvertragsgesetz*), čl. 28, st. 2.

³⁵ ARAG *Allgemeine Bedingungen für die Rechtsschutzversicherung (ARB 2016)*, Stand 01.2016, § 17(8).

Na osnovu imperativne odredbe nemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju,³⁶ u osiguranju bračne pravne zaštite osiguravač je obavezan da oslobodi osiguranika od zahteva trećeg lica u roku od dve nedelje, računajući od trenutka kad je zahtev trećeg lica, sa obavezujućim dejstvom u odnosu na osiguravača, utvrđen pravosnažnom presudom, priznanjem ili poravnanjem. Ako je osiguranik namirio treće lice s obavezujućim dejstvom prema osiguravaču, osiguravač je obavezan da osiguraniku nadoknadi plaćeni iznos duga u roku od dve nedelje od dana namirenja trećeg lica. Osiguravač je dužan da nadoknadi osiguraniku i troškove u roku od dve nedelje od dana kada mu je dostavljen obračun. Osim toga, ako suma osiguranja ne dostiže kapitalnu vrednost rente koju je osiguranik obavezan da plaća trećem licu, osiguravač je obavezan samo da plati srazmerni deo rente.³⁷ Ako osiguranik ima obavezu prema većem broju lica a njihovi zahtevi u ukupnom iznosu premašuju sumu osiguranja, osiguravač je obavezan da ispuni ove zahteve srazmerno njihovim iznosima u odnosu na sumu osiguranja. Međutim, radi se o dispozitivnom pravilu iz čl. 109 nemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju iz 2007. godine (*Versicherungsvertragsgesetz*) koje uslovima osiguranja može da bude izmenjeno u korist osiguranika.

Posebni slučajevi isključenja obaveze osiguravača odnose se na troškove nastale u osiguranju pravne zaštite lica u drugačijem svojstvu (npr. osiguranje pravne zaštite preduzetnika ili povodom povrede prava intelektualne svojine isključuje osiguranje pravne zaštite u slučaju osiguranja bračne pravne zaštite itd).

IV Zaključak

Zakonom priznata zajednica dvoje ljudi različitog pola predstavlja značajnu instituciju društva koju karakterišu emotivni, psihološki, prokreacioni, socijalni i pravno-ekonomski aspekti. Tokom braka supružnici se brinu o izdržavanju svoje dece i stižu određenu imovinu, preuzimaju prava i obaveze, i dok traju skladni odnosi i međusobno razumevanje supružnika, ne otvaraju se pitanja vlasništva nad pojedinim pravima jer celokupna imovina služi funkcionisanju cele bračne zajednice. Kada dođe do razvoda braka, nastupaju brojne imovinske posledice koje mogu bitno da poremete finansijsko stanje bračnih drugova i njihovu sposobnost ispunjavanja raznih obaveza. Institut bračnog ugovora veoma se retko primenjuje u praksi, ali takođe treba istaći da zaključenje bračnog ugovora ne mora da bude potpuna garancija da jedan od supružnika neće pokrenuti spor povodom nekog prava koje bračnim ugovorom nije regulisano. S druge strane, osiguranje od posledica razvoda braka može da pruži zaštitu koja ne postoji zbog propusta prilikom sastavljanja uslova bračnog ugovora. Imajući u vidu takvu nepovoljnu mogućnost razvoja događaja po supružnike, u

³⁶ Nemački Zakon o ugovoru o osiguranju iz 2007. godine (*Versicherungsvertragsgesetz*), čl. 106.

³⁷ Nemački Zakon o ugovoru o osiguranju iz 2007. godine (*Versicherungsvertragsgesetz*), čl. 107, st. 1.

uporednom pravu i praksi osiguranja uvedeno je osiguranje od posledica razvoda braka koje pokriva navedene situacije. Učestalost razvoda brakova i slaba kultura zaključivanja bračnih ugovora predstavlja veliku šansu društava za osiguranje u Srbiji da osmisle uslove osiguranja od posledica razvoda braka i ponude ih potencijalnim osiguranicima. Pogotovo što ova vrsta osiguranja može da bude i poklon srodnika, kumova ili prijatelja mladencima prilikom zaključenja braka.

Literatura

- ARAG *Allgemeine Bedingungen für die Rechtsschutzversicherung (ARB 2016)*, Stand 01.2016.
- Council Directive 87/344/EEC of 22 June 1987 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to legal expenses insurance („Direktiva Saveta 87/344/EEC od 22. juna 1987. godine o ujednačavanju zakona, podzakonskih akata i upravnih propisa u vezi s osiguranjem troškova pravne zaštite – Direktiva o osiguranju troškova pravne zaštite“), *Official Journal of the European Communities*, L 185, 4. 7. 1987, str. 77–80.
- Das Vierte Buch Sozialgesetzbuch – Gemeinsame Vorschriften für die Sozialversicherung – in der Fassung der Bekanntmachung vom 12. November 2009 (BGBl. I S. 3710, 3973; 2011 I S. 363), das zuletzt durch Artikel 1a des Gesetzes vom 4. April 2017 (BGBl. I S. 778) geändert worden ist (Četvrta knjiga nemačkog Zakona o socijalnom osiguranju).
- Gesetz über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz – VVG) vom 23. November 2007 (BGBl. I S. 2631) (nemački Zakon o ugovoru o osiguranju).
- Marriage, <https://www.britannica.com/topic/marriage>, 12.6.2017.
- Divorce insurance, https://en.m.wikipedia.org/wiki/Divorce_insurance, 12. 6. 2017.
- Jovanović, S., „Pravne posledice neplaćanja premije neživotnog osiguranja u odabranim pravnim sistemima EU i srpskom pravu“, *Evropsko zakonodavstvo*, br. 47-48, januar–jun 2014, str. 226–242.
- Jovanović, S., „Osiguranje troškova pravne zaštite“, *Evropski put prava osiguranja Srbije posebno ugovora o osiguranju (urednici Jovan Slavnić, Predrag Šulejić i Jasna Pak)*, Beograd, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, 2008, str. 212–227.
- Luscombe, B., “Divorce Insurance: Get Unhitched, Get a Payout“, *Time*, September 19, 2010, <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,2015772,00.html>, 12. 6. 2017.

- Milićević, V., „Razvod braka i njegove pravne posledice“, Institut za pravo i finansije, Beograd, <http://ipf.rs/razvod-braka-i-njegove-pravne-posledice/>, 12. 6. 2017.
- Panov, I. S., *Porodično pravo*, Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Beograd, 2016.
- Pellefigue, M., “Assurance mariage et assurance divorce: à examiner avant de dire oui”, *Capital*, 10/02/2012, <http://www.capital.fr/votre-argent/assurance-mariage-et-assurance-divorce-a-examiner-avant-de-dire-oui-697041>, 14.6.2017.
- Porodični zakon, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 18/2005, 18/2011 i dr. zakon, 6/2015.
- Saranow, J. S., “Divorce Insurance (Yes, Divorce Insurance)”, *The New York Times*, August 6, 2010, https://bucks.blogs.nytimes.com/2010/08/06/divorce-insurance-yes-divorce-insurance/?_r=0, 12. 6. 2017.
- *Statistički godišnjak Republike Srbije 2016*, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2016.
- „U trendu je osiguranje od rastave braka“, *Svijet osiguranja*, 29. 4. 2011, <http://www.svijetosiguranja.eu/hr/novosti/u-trendu-je-osiguranje-od-rastave-braka,11985.html>, 12. 6. 2017.
- Williams, G., “How to untangle your insurance plans in divorce”, *Reuters*, September 11, 2012, <http://www.reuters.com/article/us-divorce-insurance-idUSBRE88A0UY20120911>, 14.6.2017.